La segona condició necessària per ser feliç, diu la recepta d'Epicur, és la llibertat. Per aconseguir-la, ell i els seus *deixebleamics*, van haver de sortir de les muralles d'Atenes. La vida de ciutat els escanyava: impostos, feines per sous minsos, tirans, veïns no desitjats, competitivitat quasi animal, costums imposats, rutines tedioses (us sona?). Se'n van anar al camp, a extramurs de la polis. "Hem d'alliberar-nos de les cadenes del costum i de la política", va deixar escrit. A l'horta portaven una vida senzilla i lliure, ell i la seva fraternitat de savis. No hi havia ningú amb qui comparar-se (tota comparació ens fa dissortats!), cap bé més gran que ells mateixos ni cap deure vers la dimensió pública. Les comunitats epicúries eren els llocs per portar a terme la bona vida. La que es tria quan s'han detectat les veritables necessitats de l'ànima (llibertat i amistat), quan les necessitats de l'estómac i les espatlles estan cobertes.

El tercer ingredient de la barreja magistral per a la felicitat potser hauria de ser el primer, perquè d'ell n'emanen els dos anteriors: saber que es necessita llibertat i amistat per ser feliç deriva d'haver entès correctament els atzars del món. La felicitat, per tant, és un acte que sorgeix del bon ús de la raó. Segons la recepta epicúria, si hom analitza correctament la seva vida, si sap què li cal i què no li cal per ser feliç, no tindrà més remei que ser-ne. No és cosa *clara i distinta*, no. Ningú ha dit que sigui fàcil. Tampoc sembla una conclusió derivada d'una lògica incontestable. Qui és feliç ha entès com s'ha de viure i prou. Mena una bona vida perquè ha corregit el rumb dels seus neguits i els seus anhels, i els ha posat al lloc que els pertoca.

No construïa sil·logismes ni grans sistemes de pensament. Epicur fou un mestre de vida. Un guru, en diríem avui. Un pilot d'ànimes, el savi més pràctic del món o "el salvador", com l'anomenava el seu deixeble Polistrat (219/218 aC). En aquest sentit, la doctrina epicúria actua com una medicina per a l'ànima: detecta allò que la fa emmalaltir i l'apropa a la seva gran salut, la felicitat. Si voleu fer net i fer-vos bé, penseu com Epicur. Reflexioneu sobre el que és natural i necessari i no demaneu més. Ara bé, de la mateixa manera que l'ideal de la medicina és no ser sempre necessària, sinó restituir la salut al cos puntualment, també la filosofia aspira a no ser sempre necessària i a mantenir (amb bons hàbits epicuris) la salut de l'ànima.

Epicur mal entès

Malgrat el culte a la seva personalitat, la doctrina de la recerca del plaer no era gaire ben vista pels seus contemporanis. Sovint la van interpretar com un sinònim de vida indolent. Va ser tan profundament esbiaixada la visió d'aquesta filosofia que, fins i tot avui, dura el malentès. ¿O no hem sentit alguna vegada titllar d'epicuri un *bon vivant*, a algú que viu entregat als plaers (estomacals, carnals, materials, tant se val!) sense que sembli importar-li res més? Un epicuri és algú de moral laxa (perquè una persona que viu entregat al cos per força ha de tenir una moral laxa, pensa el petit censor que tots portem a dins). Algú que envegem secretament i detestem a viva veu: "Epicuri! Hedonista! Llibertí!". El plaer és la cosa més important, sí, segons la recepta d'Epicur. Però no es referia a un plaer voluptuós, desenfrenat, a un plaer pel plaer, sense mesura. L'entenia com el camí correcte del capteniment humà. La felicitat en el sentit epicuri és una defensa de l'individualisme entès com a moral del benestar. L'amistat és el recés on el virtuós pot mirar el cel sense temor, sadollar-se d'aigua fresca enllà de la set, compartir el menjar i la llibertat, enllà de la *polis*.

Amb tot això, ja us podeu fer a la idea que va ser sempre un filòsof marginal (tan diferent a la majoria de filòsofs!). Val a dir, però, que va viure un moment d'extraordinària confusió política. L'època hel·lenística va ser el temps de la desintegració de la *polis*, el més gran descobriment espiritual grec. Aquest pensador i la seva proposta, doncs, són inseparables de la profunda crisi intel·lectual de la seva època, quan els ideals col·lectius s'anaven perdent. Diuen que són aquests –els temps de crisi comunitària– els moments per a les bones idees. Fou Epicur, amb la seva filosofia moral i amb la reivindicació del cos, qui va posar els fonaments de l'individualisme i de les actituds utilitaristes contemporànies, que van sobrepassar de llarg la conjuntura del seu temps. •

SALVADOR LLOSÀ

És un lloc comú afirmar que l'hedonisme epicuri dista molt del que s'entén vulgarment per la recerca del plaer. El pler epicuri mai no és una simple reivindicació del cos i l'instint. Però anant més lluny, creiem que aquest hedonisme és una interpretació psicològica de l'ètica platònica. Les diferències entre tots dos filòsofs rauen bàsicament en l'estatus ontològic de l'ètica (val a dir, al lloc que ocupa l'ètica en els respectius sistemes filosòfics), però no en l'ètica en si mateixa. Plató fou molt més utilitarista del que vol el tòpic i Epicur matisà molt la seva tesi sobre el plaer, que té molt poc de joc festiu. Aquesta idea és suggerida en molts co-

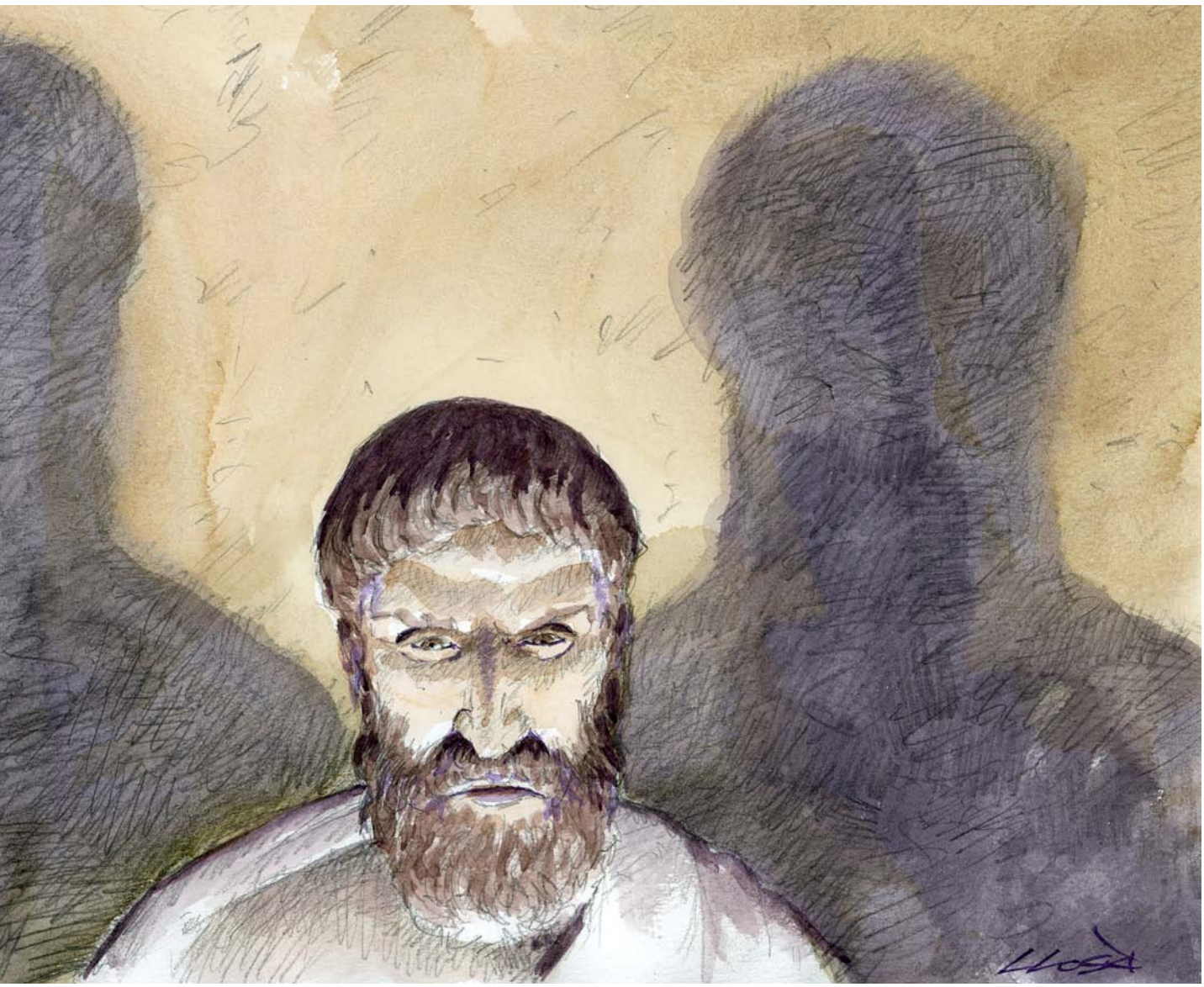

Era platònic, Epicur?

És un tòpic afirmar que la filosofia epicúria és una resposta al platonisme. Epicur reivindica el cos, i Plató, l'ànima. Plató defensa la política i Epicur hi oposa l'amistat i la vida retirada. Però, i si les coses no fossin tan senzilles? Quan Plató parla d'estructures usa sovint paraules com *bellesa*, *harmonia*, *mesura* i *proporció*, que són també les característiques de la vida epicúria. Antonio Moreno, que acaba de publicar *Ètica grega* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016), ha proposat en una recent tesi doctoral capgirar el tòpic de la contradicció entre Plató i Epicur.

*Text d'**Antonio Moreno Castillo***

CONSULTORI EPICURI

Teniu pasta d'epicuri? Sabreu gaudir de l'instant? O esteu massa enderiats amb les misèries quotidianes? Descobriu xano-xano si serviu per a epicuri. Quinze preguntes per avaluar el vostre nivell d'epicureisme.

Ramon Alcoberro

1. Teniu tendència a "sacrificar-vos" pels altres?
Fatal. Si ajudar els altres no us produeix plaer, no us fa sentir bé, sereu dissortats segons Epicur. No us fustigueu amb gaires obligacions.

2. Envegeu alguna cosa?
Greu error. Apreneu a viure sense culpabilitzar-vos. La vida dels altres no és la vostra vida. Preneu-vos-la pel costat positiu. Seria horrible viure una vida que no sigui la vostra.

3. Què desitgeu?
Aneu amb compte a desitjar el que no és "ni natural, ni necessari": el fra-

→ mentaristes clàssics i actuals, fins i tot en aquells que insisteixen en les diferències entre Epicur i Plató.

La teoria ètica de Plató consisteix a afirmar que el coneixement de la virtut és condició necessària i suficient per practicar la virtut, per la qual cosa es denomina "intel·lectualisme moral". Aquesta teoria té tres implicacions que estan indissolublement unides. La primera, que la virtut es pot ensenyar, ja que és objecte de coneixement; la segona, que la virtut és única, perquè que ningú no podria conèixer totes les virtuts, i la tercera, que la pràctica de la virtut només duu avantatges al subjecte moral, de manera que si ningú no fa el mal conscientment és perquè ningú no actua en contra dels seus propis interessos.

Aquesta teoria provoca escàndol entre els sofistes que s'oposaren a Sòcrates en els diàlegs platònics i també en alguns comentaristes actuals, però es fàcil trobar-la en tots els discursos ètics grecs, d'Hésiode fins als estoics. Epicur no n'és cap excepció i segueix fil per randa les tesis tradicionals de l'*areté* (virtut) grega. L'objecte d'El Jardí epicuri és ensenyar la virtut; la unicitat de la virtut es fa palesa a la *Carta a Meneceu*, on afirma que de la virtut de la prudència se'n deriven totes les altres; finalment, als escrits epicuris trobem moltes al·lusions a la incons-

PRACTICAR EL BÉ, PUNT ESSENCIAL DE L'ÈTICA PLATÒNICA, ÉS TAMBÉ IMPRESCINDIBLE PER VIURE PLAENTMENT COM UN EPICURI

càs està anunciat. Sense posar límit al desig no hi ha felicitat possible.

4. L'amistat és imprescindible per a la vostra felicitat?
Naturalment que sí però tampoc no cal ser amic de tothom. Amb fer-se amic de la gent que t'ajuda a pensar, val a dir, dels bons, n'hi ha més que prou. Gaudiu-ne.

5. Us sentiu inferiors a algú?
Entre els amics el concepte de poder no té sentit. Ningú és més que ningú i tots som iguals. Per això un bon epicuri s'aparta de la política, que és un joc de poder desigual i trampós. L'amistat, en canvi és una relació igualitària que mena a la saviesa.

6. Teniu necessitat de posar alguna jerarquia als vostres valors morals?
Si per a vosaltres el plaer del cos, l'amistat i el gaudi de l'instant valen menys que el sacrifici –o si creieu que patir és bo–, tindreu problemes de ben segur. Tots els valors valen per la felicitat/plaer que produeixen.

7. Teniu migranya, mal de ventre, etc.?
No us amoïneu. Al món hi ha dolor i patiment, però l'única cosa bona que té el dolor és que s'acaba. El dolor és sempre relatiu. Aprofiteu-lo per descobrir com sou de debò vosaltres mateixos.

8. Us heu emborratxat alguna vegada?
Aneu amb compte. La pítima pot ser molt perillosa. Si el plaer present produeix un dolor futur (i fotut!), esteu fent un mal negoci. Al cap i a la fi nosaltres som un cos i cal cuidar-lo.

9. Us fa por la mort?
No heu entès res. Convidar-vos a no pensar en la mort és absurd. Però és més fotut pensar-hi que patir-la. Morir vol dir que no hi ha sentits corporals i, per tant, que quan la mort hi sigui vosaltres no hi sereu. Viviu la perspectiva de la vostra vida més que la temença de la mort. Penseu que l'únic enterrament al qual no assistireu mai és el vostre.

10. Imagineu-vos que heu de passar l'estiu en una illa deserta. Què us hi emporteu?
Un epicuri no es perdrà mai en una illa deserta perquè el que li agrada és conversar amb els amics. En cas de necessitat us emportaríeu el mínim possible de farciments. Com menys coses posseïu menys en perdreu i més possibilitats de gaudir del paisatge.

11. Us sentiu presoners dels lligams socials?
No paga la pena. El fruit de la saviesa és l'autosuficiència, no desitjar res vol dir no dependre de res. Relaxeu-vos. La política produeix gent angoixada simplement perquè depenen de l'opinió dels altres.

12. Teniu por del futur?
Provocar la por al futur (a la misèria, a la mort, al dolor) és una de les eines predilectes del poder per tenir controlat el personal. El savi gaudeix el present i confia en el futur perquè (no ens enganyem!) tampoc n'espera gran cosa.

13. Us culpabilitzeu per sistema?
Tindríeu raó a fer-ho si heu estat imprudents, si no heu sabut calcular els vostres actes o les vostres paraules. Però si per sistema us sentiu malament amb vosaltres mateixos, el millor que podeu fer és filosofar. La filosofia és la medicina de l'ànima.

14. Sentir-vos egoistes us fa sentir fatal?
No exagereu: qui no s'estima a ell mateix no pot estimar els altres. Assumir els plaers, mentre no siguin absurds o antinaturals, és la condició per a la felicitat.

15. Com seria la vida d'humà just?
Una persona humana viu amb justícia quan no causa cap mal ni en sofreix.

ciència del que fa el mal i als avantatges de practicar el bé.

Pel que fa al plaer, partim de la base, àmpliament acceptada, que Epicur contemplava dos tipus de plaer, tant en el cos com en l'ànima, que són el *cinètic* (en moviment, dinàmic) i el *catastemàtic*, val a dir, el del repòs, considerat com l'absència de dolor. El plaer catastemàtic és l'únic que, segons el filòsof de Samos, pot aspirar a durar. Analitzant l'obra ètica d'Epicur constatem que el plaer catastemàtic és preponderant, i la majoria de les vegades que Epicur parla del plaer li dóna aquest significat. Així el plaer epicuri es defineix com a manca de dolor en el cos (*anomia*) i absència de desordres o trastorns en el pensament (*ataràxia*).

Per a Plató, en canvi, el plaer catastemàtic no existeix, només admet el cinètic, ja que deixa molt clar que l'absència de dolor no és plaer. L'intel·lectualisme platònic i l'hedonisme epicuri coincideixen si considerem el plaer de l'ànima en repòs com una conseqüència psicològica d'haver entès i practicat el bé platònic. Si aquest plaer catastemàtic o ataràxia és el màxim plaer (i és conseqüència d'haver practicat el bé, perquè s'entén la naturalesa), el plaer és indefugible. Practicar el bé, que és el punt essencial de l'ètica platònica, és també imprescindible per viure plaentment com un epicuri. •